خۆپیشاندان و ناڕەزاییەكان بەردەوامن لە ئێران.. زاهیر باهیر

خۆپیشاندان و نارەزاییەكانی ئێران پێیان نایە ڕۆژی پێنجەمەوە نزیكەی سی شار و شارۆچكەی گرتەتەوە. هاوكاتیش جەندرمە و پاسدار بە شێوەیەكی دڕندانە ڕووبەرووویان بوونەتەوە سەركوتكردن و كوشتن و گرتن و ڕفاندنیان بەردەوامە.
تا ئێستا ئامارێكی ورد نییە و كەس نازانێت چەندێك كوژراون یاخود بریندارن و گیراون یا ڕفێنراون. بەڵام ئەوەی ئاشكرایە خەڵكەكە سنوری خۆپیشاندان و ناڕەزاییان شكاندووە بووەتە ڕاپەڕین. هەر ئاواش سنوری داخوازییە ڕۆژانەییەكانیان سەبارەت بە بەرزبوونەوەی تێچوی پێداویستییەكانی ژیانیان ، بە هاتنەخوارەوەی نرخیان بەرەو سنوری سیاسیانە هەنگاوی ناوە بە دروشمی " بڕوخێ ڕژێم " " بە دەرەوە دیكتاتۆر " " ژن ژیان ئازادی " و زۆری دیكەی گرتووە بەخۆوە.
لەو لاشەوە سەرەك كۆمار ، پزیشكانی، هەوڵ دەدات بە شێوەیەكی هێمنانە كپیان بكاتەوە ، گوایە "گوێبیستی داخوازییەكانیانە ، گرفتەكانیان حەل دەكات دەیەوێت نوێنەرەكانیان ببینێت و قسەیان لەگەڵدا بكات" . بەڵام وەكو فەرهاد ناوێك كە خوێندكاری زانكۆیە وتی " مەگەر كەسێك ساویلكە بێت باوەڕی بەوان هەبێت ، ئەوان گەر دەیانەوێت گوێمان لێبگرن ، بۆچی ئێمان كوژن لەسەر شەقامەكان ، بۆچی بەندییەكان ئازاد ناكەن ، بۆچی ژیانی خەڵكی ناگۆڕن … دەمانەوێت لە بەرچاومان گوم بن .."
خوێندنەوە و شیكارێكی زۆر دەكرێت بە بارودۆخەكە كە زۆرێك لەوانە گەشبین نین تا ئەو ڕادەیەی كە دەڵێن ڕەنگە ئەنجامەكەی خراپتر بێت. پاساویشیان بە قسەكانیان نموونەكانن كە لەم ساڵانەی پێشتر و ئێستادا بینراون و دەبینرێن وەكو عێراق ، میسر ، لیبیا ، سوریا … یا هەندێك لە چەپەكان و ماركسییەكان پاساویان ئەوەیە" گۆڕینی حوكمێك بە حوكمێكی دیكە ژیانی كرێكاران و خەڵكانی زەحمەتكێش چارەسەر ناكات و باری گرانی خۆیان لەسەر شانی خۆیان دەمێنێتەوە" .
بە گومان ڕاپەڕینەكان هەر وەكو چۆن دیاریكردنی ڕوودانەكەی پێشبینی ناكرێت هەر ئاواش ئەنجامەكانیان گەر بمانەوێت بە بەرنامە

و ویست و ئامانجی ئەمە بێت ئەوەش ڕوونادات . ئەوەی ڕوونە ئەوەیە مێژوو بەکەس ناوەستێنرێت و گۆڕانکارییەکان ڕێچکەی خۆیان زۆربەی جار بە ویست و ئارەزووی ئەمە دەگرن.

گەر ڕاپەڕینی ئێران سەربکەوێت بە بۆچوونی من گۆڕانکاری گەورە نەك هەر لە ئێراندا ڕوودەدات بەڵکو ڕەنگە لە ناوچەکەشدا ڕووبدات.

یەك: دەبێتە هۆی گۆڕانەوەی ئیرادە و متمانەی خەڵکی بە خودی خۆی کە کاتێك دەتوانن کە ڕژێمێك کە 47 ساڵە لەسەر حوکمە و هەموو جومگەکانی ژیانی خەڵکی لە هەموو بوارەکاندا کۆنترۆڵ کردووە بگۆڕن، بێ گومان دەتوانن دەسەڵاتدارانی ئایندەش ئاسانتر بگۆڕن .

خەڵکی لە ئێراندا دەبنە خاوەن ئەزموونێکی گەورەتر کە دەکرێت لە هەموو جیهاندا بە تایبەت ناوچەکەدا نموونەیەك بێت و بەرچاو بگیرێت.

دوو: گۆڕانکاری لە ئێراندا بناخەی گۆڕانکاری لە عێراقدا دادەنێت چونکە وەکو زانراوە لە عێراقدا ئێران حوکم دەکات و کۆنترۆڵی هەموو شتێکی کردووە و پارەیەکی زۆری عێراقی بۆ ئێران و موالییەکانی سەر بە ئێران تەرخان کردوو.

سێ: مەترسی هێرشی ئیسرائیل و ئەمریکا بۆ سەر ئێران چی تر نامێنێت ئەگەر وەختیش بێت ، بەمەش نەك هەر زەرەری گیانی و ڕۆحی لە هیچ لایەک بەم شێوە نادرێت، بەڵکو بۆ ماوەیەکیش ئاسایش بۆ ناوچەکە دەگەڕێتەوە کە لە ڕوودانی هەر شەڕێکدا لەگەڵ ئێراندا عێراق زەرەرمەندی سەرەکی دەبێ لە هەموو رویەکەوە، لە پلەی دووهەمیشدا وڵاتانی دەرو دراوسێ.

چوار: ئەو جەمسەری گەورەیەی شیعەو سوونە کە بەرانبەر بەیەک لە حوکمدا وەستاون یەك لە ترسی ئەوی تریان خۆی زیاتر پڕ چەک دەکات و بڕەو بە کۆمپانیای چەك و تەقەمەنی وڵاتانی پێشکەوتوی پێشەسازی دەدەن، جەمسەرەکیان گەر بە کاتیش بێت لە حوکمدا نامێنێت . ئەمە جگە لە دروستکردنی گروپ و ڕێکخراوی چەکدارانە لە وڵاتانی دیکەدا لە بەرانبەر بەیەك کە شەڕی بەوەکالەت دەکەن. بە گۆڕانی ڕژێم لە ئێراندا تا ڕادەیەك ئەو کرژییە گەر بە کاتیش بێت نامێنێت و خاو دەبێتەوە.

پێنج: هاوکاری لۆجیستکی و ئایدۆلۆجی و سەربازی و دارایی حیزبەکانی پاشکۆی دەسەڵاتدارنی ئێران نامێنێت و بەمەش حیزبەکان لاواز دەبن .

شەش: لاوازبوون و کەنارکەوتنی حیزبە نەتەوەییەکان و حیزبە دەسەڵاتخوازەکانی دیکەی ئێران ، کە ئەمەش خاڵێکی زۆر ئیجابییە .

حەوت: ئەزموونی 47 ساڵەی ئێرانییەکان لەگەڵ ئەم ڕژێمەدا ، گریمانی کەمتر هەیە تاکو رژێمێکی دیکەی دینی دوای ئەمان

دروستببێت ، لەو بارەشدا بارودۆخی ژنان لە ئێراندا لە زۆر ڕووەوە تا ڕادەیەکی زۆر بەرەو باشی دەگۆڕێت .

هەشت : ئەوە ئاشکرایە هەمیشە خۆپیشاندان و ڕاپەڕینەکان لەسەر داخوازی ژیان و بەرزبوونەوەی نرخ و نەبوونی ئازادی ڕوودەدەن نەك بە ئامانجێکی دوورتری ئەوەی کە چەپ و مارکسییەکان دەیانەوێت کە دروستبوونی حکومەتی کرێکاری و دیکتاتۆرییەتی پرۆلیتاریە. دەبێت ئەوە تێبگەین کە خەڵکی دەستەبەرکردنی نان و پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیانی دەخاتە پێش سەراپای دروشمی بریقەداری حیزب و ڕێکخراوە دەسەڵاتخوازەکانەوە. ناکرێت خەڵکی بە سکی برسییەوە ، بە عیلاج و توانای ناردنی منداڵیان بۆ قوتابخانە چاوەڕوانی حکومەتێکی باشتر ، کرێکاری، یاخود دیکتاتۆرییەتی پرۆلیتاری بکەن کە کەی ئەوان گەیشتنە دەسەڵات ئەو کاتە هەموو شتێکیان بۆ بەدەست دەهێنن.
بێ گومان ئەوانەی سەرەوە خاڵی سەرەکی پۆزەتیڤن لە گۆڕینی ڕژێمی مەلاکان و ئاخوندەکان لە ئێراندا خاڵی زۆری دیکەش هەن کە پێویست ناکات باسیان بکرێت.
هاوکاتیش دەکرێت کە ڕاپەڕینەکە خامۆش بکرێت چ لە ڕێگای کۆنترۆڵی حیزبەکانەوە کە گریمانەکی لاوازە ، یان لە لایەن وتووێژی دەسەڵاتدارانەوە لەگەڵ چەند کەسێک لە خۆپیشاندەران بە ناوی نوێنەرانی خۆپیشاندەرەکان کە لە دەرەوەی کۆبونەوەی جەماوەری و دیموکراتی ڕاستەوخۆ وەکو نەریتێك هەڵدەبژێرێن. مەترسییەکی دیکەی گەورەش هەیە کە دەستوەردان و کردنی پاگەندەی گەورە و بڵاوکردنەوەی قیدە و ڕاگەیاندن لە لایەن ئەمەریکا و سەرانی ئەوروپا و ڕوسیا و ئیسرائیلەوە ، کە کارایی ئەمە زۆر بە خراپ لەسەر خۆپیشاندەران دەشکێتەوە ، بە باشی و بەسوودیش بۆ حوکمرانانی ئێران دەگەڕێتەوە.

بەڕای من و ڕەنگە زۆری دیکەش، سەرکەوتنی ئەم ڕاپەڕینە زۆر پۆزەتیڤانەیە. لە کاتێکدا کە خەڵکی لە ئێراندا وەکو پێشتر وتوومە زۆر هۆشیارن و خاوەنی ئەزموونی زۆر گەورەن چۆن لە بەناو شۆڕشی 1978 و 1979 دا کرێکاران و خەڵکی خۆیان توانییان خۆیان ڕێکبخەن ، ئێستا باشتر دەتوانن و بە ئەزموونێکی زیاتری ناو خودی ئێران و ناوچەکە و جیهانیشەوە خۆیان لە ڕێگەی ئەنجومەنە ئاسۆییە ناهیراشییەکانی شوێنەکانی سەر کار و زانکۆکان و شەقامەکان و گەڕەکەکان لە ڕێگەی دیموکراتی ڕاستەوخۆوە بڕیارە گرنگ و زەرورییەکانیان بدەن و دەستەجەمعیانە بە جێ بەجێکردنی کار بکەن و بە ژیانیان کاری هەرەوەزییانە ڕێکبخەن .
کردنی ئەمانە زەروورییە و ژیانیش لە کردنیاندا خەڵکی فێر دەکات

کە دەکرێت کۆمۆنێتی سۆشیالیستی / ئەنارکستی بچوك و گەورە دروست بێت و ببنە نموونەیەك بۆ شوێن و ناوچەکانی دیکەش .
دەی با بە هیوابین کە خەڵکی ڕاپەڕیوی ئێران بتوانن ئەو هەنگاوانە بنێن .

زاهیر باهیر
01/01/2026

خوێندنەوەیەک بۆ بزووتنەوەی شانەی کرێکاران لە عێراق (١٩٧٠ – ١٩٨٥).. ئامادەکردن و وەرگێڕان لە عەرەبییەوە: عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

زەمینەی سەرهەڵدانی شانەی کرێکاران لە عێراق

عێراق وەک وڵاتێکی تازە دروستبوو، هەر لەسەرەتای سەدەی بیستەوە شێوازی بەرهەمهێنانی ئابووری سەرمایەداری تیایدا باڵادەست بووە. گەشەی پیشەسازی و مانیفاکتەرە و کردنەوەی سەدەها کارگە و وەرشە و دامەزراندنی هەزاران کرێکار و کۆچی جووتیاران لەلادێوە بۆ شار و چەندین هۆکاری تر بوونە هۆی خەمڵین و هاتنەمەیدانی چینێکی کۆمەڵایەتی (چینی کرێکار) کە ئەمەش بەدەوری خۆی وایکرد مێژووی خەبات و تەکۆشانی چینایەتی لە عێراق پێ بخاتە نێو هەلومەرجێکی ئابووری تازە و ئاستێکی باڵاتر لەنمایشی چینایەتی. مێژووی خەباتی کرێکارانی عێراق، مێژوویەکە پڕ لە خەبات و قوربانی و فیداکاری لەپێناو ژیانێکی باشتر و داهاتوویەکی گەشتر. ئەم چینە کۆمەڵایەتییە وەکچۆن ئامڕاز و هۆکارەکانی خەباتی چینایەتی خۆی هەبووە، وەکچۆن ڕابەرانی عەمەلی خۆی هەبووە، وەکچۆن حیزبی سیاسی و نەقابەکانی خۆی هەبووە، ئاواش ئەدەب و هونەری خۆی بەدەستەوە گرتووە و وەک چەکێکی کاریگەر لەپێناو وشیارکردنەوە و بردنەسەری

ئاگایی سیاسی کرێکاران بەکاری هێناوە. هونەری شانۆ یەکێک بووە لەو هونەرانەی کە کرێکاران پەنایان بۆ بردووە و ویستوویانە لەو ڕێگەیەوە کاریگەری لەسەر ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتی لە عێراق دابنێن. ئەمە ئەگەرچی زانیاری پێویستمان سەبارەت بە سەرەتای دروستبوون و سەرهەڵدانی شانۆی کرێکاران لە عێراق، وەک بزووتنەوەیەکی هونەری چینایەتی لە بەردەستدا نییە، بەڵام ئەو زانیارییانەی بەردەستن بریتین لە زانیاری قۆناغێکی دیاریکراوی ئەو بزووتنەوە شانۆییە کە هاوتایە لەگەڵ گرتنەدەستی دەسەڵاتی حیزبی بەعس لە عێراق. بۆیە لێرەدا سەرنجی خوێنەران ڕادەکێشم بۆ ئەوەی کە ئەم نووسینە ڕەخنەییەی ئەمە تایبەتە بەو قۆناغە مێژووییە دیاریکراوە، واتە ١٩٧٠ تا ١٩٨٥. زەمینەی سەرهەڵدانی شانۆی کرێکاران لەم قۆناغە مێژووییەی عێراق دەگەڕێتەوە بۆ ئەم هۆکارانە:

یەک : سەرمایەداربوونی پرۆسەی بەرهەمهێنانی ئابووری لە عێراق کە چینێکی کۆمەڵایەتی چەوسێنەر بەڕێوەی دەبرد و حیزبی بەعسی تازە هاتووی سەرکاریش نوێنەرایەتی و پشتیوانی ئەو چینە ستەمکارەی دەکرد.

دوو : بوونی مێژوو و ئەزموونێکی خەباتکارانەی چینی کرێکاری عێراق و لەمەیدانبوونی ئەو چینە کۆمەڵایەتییە و خەبات و تێکۆشانی کۆمەڵایەتی و سیاسی لە پێناو بەرگریکردن لە ئینسانییەتی خۆیان.

سێ : نەخوێندەواری و دواکەوتوویی ئابووری و کۆمەڵایەتی کرێکاران و خەڵکی ستەمدیدەی شارەکانی عێراق کە شانۆ دەیتوانی وەکو ئامڕازێکی هونەری کاریگەر ئیش لەسەر ئاگایی چینایەتی بکات.

چوار : باڵادەستی ئایدیۆلۆژی سۆشیالیستی یەکێتیی سۆڤییەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات و کاریگەری ئەو ئایدیۆلۆژییە سۆشیالیستییە لەسەر جیهان و عێراق و هەروەها و دنە و سەپۆرتی سیاسی حیزبی بەعس لەژێر دروشمە بەناو سۆشیالیستە درۆزنەکانی و هەروەها دنەی حیزبی شیوعی عێراقی کە ئەوکات ئەو دوو حیزبە لەگۆڕەپانی سیاسی عێراق لە بەرەیەکی سیاسیدا هاوپەیمانی یەکتر بوون.

پێنج : بوونی کادیری هونەری و نووسەری بواری شانۆ و ئامادەییان لە پێناو وەڕێخستنی بزووتنەوەیەکی شانۆیی کە گوزارشت بێت لە خەون و خولیای کرێکاران.

شەش : نەتوانینی گوزارشتکردن لە خەون و ئومێدیان بەشێوەیەکی باش لە کۆڕ و کۆمەڵە هونەریی و فەرهەنگییەکان و ئەو نێوەندانەی کەدەبوو ئامادەیان تیایدا هەبێت، هەروەها دەرکەوتنی نیشانەکانی ناجیددیبوون لەسەر ڕووخساری بەشێک لەو بزووتنەوەیەی کە باوەڕی قووڵی نەبوو بە ئامانجی زاڵبوون بەسەر تەنگوچەڵەمەکان.

سەرهەڵدانی شانۆی کرێکاران لە عێراق بەهۆی پێویستی خێرای گەیاندنی ئەو چەمک و پێوەرە مرۆیی و یاسا و ڕێسا نوێیانە بوو کە بە بەرژەوەندی چینی کرێکار دەرچوون، لەوانە مافی خانەنشینی کرێکاران، ڕێگاکانی دۆزینەوەی ئەو هۆکارانەی کە ئەرکیان پاراستنی سەلامەتی گشتی بوو، باشترکردنی ڕێگاکانی بەرهەمهێنان لەڕووی چەندایەتی و چۆنایەتی، بۆیە پێویست بوو میدیا بەگشتی و میدیای چینی کرێکار بەتایبەتی، جێگەی خۆیان بگرن لە پرۆسەی کارلێککردن لەگەڵ پێشکەوتنە مۆدێرنەکان و تەکنەلۆژییای ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و باشترکردنیان لە ژیانی چینی کرێکار. (١) دۆخی سیاسی عێراقی سەردەمی پاشایەتی بەهەموو جۆرێک لەڕێی سەرکووتی سیاسییەوە بەهیچ جۆرێک بواری بە گەشە و ئەدەب و هونەری کرێکاران نەداوە. بەڵام لە ساڵی ١٩٥٨ بەدواوە، هەلومەرجی سیاسی گۆڕا و جۆرێک لە ئازادی و پشتیوانی ئەدەب و هونەری کرێکاریی هاتە ئاراوە. نەقابە کرێکارییەکان دامەزران و زۆربەی نەقابەکانیش لیژنەی ڕۆشنبیری و هونەریان هەبوو و ئەو نەقابە کرێکاریانەش هانی کرێکاران و هونەرمەندانیان دەدا تیپی شانۆیی دامەزرێنن. بەمجۆرە لەنێو هەناوی ئاگایی چینایەتی کۆمەڵگەی عێراق، کرێکاران دەست دەبەن بۆ چەکێکی هونەری کاریگەر، ئەویش پێکهێنان و دروستکردنی تیپی هونەری شانۆی کرێکارییە. ئاوڕدانەوە لەم بزاقە هونەرییە کە بەداخەوە ڕەخنەی ئەدەبی کوردی ئاگایەکی لێی نییە، جێی ڕەخنەی تووند و نیگەرانی مەعریفییە. ئاڵوگۆڕەکانی دنیا و عێراق و کوردستان لەم چەند دەیەی ڕابردوو، بە کۆمەڵێک هۆکار کە ئێرە جێی باسکردنیان نییە،دۆخێکیان خولقاندووە کەوای کردووە ڕەخنەی ئەدەبی کوردی نەتوانێت یان نەیەوێت ئاوڕێک لەم مەسەلە گرنگە بداتەوە.

شوناسی شانۆی کرێکاران چییە؟

شانۆی کرێکاران؛ بەو شانۆیە دەوترێت کە باس لە کێشە ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانی کرێکاران بکات و تیشک بخاتە سەر ئەو هەلومەرجە فەلاکەتبار و پڕ لەستەمەی ژیانی کرێکاران و ستەملێکراوانی ژێر چەوسانەوەی سیستەمی سەرمایەداری. ناوەڕۆکی کۆمەڵایەتی دەقە شانۆییەکان زادەی شوناسی کارە هونەرییەکانە. ئەوە جیهەتگیری چینایەتی دەقە شانۆییەکانە دەبێتە شوناسی چینایەتی دەق، نەک پێودانگ و پێوانە شکڵییەکانی تری وەکو ناو و تایتلی کرێکاری یان ئەوەی هونەرمەندەکان خۆیان کرێکار بن. لەفەرهەنگی زاراوەی دراما و شانۆدا، شانۆی کرێکاران بریتییە لە چالاکی شانۆیی کە گوزارشت لە کێشەکانی چینی کرێکار دەکات لە

کۆمەڵگەی سەرمایەداری.(٢) ئەو دەقە شانۆییە کرێکارییانەی کە بەزمانی عەرەبی دەنووسران و نمایش دەکران، لەسەر چەند تەوەرەیەک ئیشیان کردووە وەکو خەبات دژی ئیمپریالیزم و بەرجەستەکردنەوەی خەباتی گەلی فەلەستین و ڤێتنام تا دەگات بە کێشە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی کرێکارانی عێراق کە هەندێکجار بەشێوازی کۆمیدی پێشکەشکراون. سەرجەم ئەو تەوەرانەی کارە شانۆییەکان وەک ناوەڕۆکێکی سیاسی لەچوارچێوەی ئایدیۆلۆژیای سۆشیالیستیدا پێلینکراون بەڵام بەئەوەی سۆشیالیستیی بن. یان وردتر بڵێم بەئەوەی نزیکایەتییان لەگەڵ مارکسیزمی شۆڕشگێڕدا هەبێت. لەڕووەوە شوناسی شانۆی کرێکاری فۆرمێکی تر وەردەگرێت و دەکەوێتە بەر خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانەی ترەوە. ڕەخنەی ئەدەبی و هونەری مارکسیستیی دەتوانێت پەیگیرانە گرفتی شوناسی شانۆی کرێکاران لە عێراق زانستییانە و بابەتییانە ببینێت و وەڵامی هەڵسەنگاندنی خۆی لەبارەوە بکات. بەواتایەکی تر پەیامی هونەری شانۆی کرێکاران لەعێراق زیاتر ئابووری بووە و لەدەوری کێشەکانی نەقابە و خانەنشینی و هەندێکجاریش یەکی ئایار و مەسەلە کۆمەڵایەتییەکانی وەک ژنان، خوولاوەتەوە. دەسەڵاتی سەرکووتگەری بەعس لەعێراق ڕێگەی نەداوە بابەتە سیاسییە هەستیارەکان ببنە ناوەڕۆکی کارە شانۆییەکان.

کاروانی شانۆی کرێکاران لە عێراق

بەر لە سەرەتا و دەستپێکی ئەو قۆناغە تایبەتییەی بزووتنەوەی شانۆی کرێکاران ١٩٧٠ – ١٩٨٥، هەندێک چالاکیی هونەری لە ئاهەنگە گشتییەکانی نەقابە و لە باخچەی یانەی هەندێک لەو نەقابانە، وەک نەقابەی میکانیک و نەقابەی خزمەتگوزارییە تەندروستییەکان و نەقابەی خزمەتگوزارییە کۆمەڵایەتییەکان دەرکەوتن و هەندێک داهێنانی هونەری کرێکاران لە ڕێپێوان و کەرنەڤاڵەکاندا بینران وەک داهێنان لە دیزاین و دیکۆرات و پەیکەری جوان و نیشاندانیان لەسەر ئۆتۆمبێلی بارهەڵگری درێژدا، کە دەستڕەنگینی هونەرمەندە نەقابەکانیان نیشان دەدا، ئەمەجگە لەو دیمەنە شانۆییانەی کە لەسەر پشتی فلاتی بارهەڵگرەکان نمایش دەکران و هەروەها دەنگی تەپڵ لێدان و ڕیتمەکانی سەما و شمشاڵ لێدان و جووڵە کاریکاتێرییەکان کە لەلایەن هەندێک کرێکاری بەهرەمەندەوە ئەنجام دەدران کە لەئاهەنگی یەکی ئایار بەناوی چینی کرێکارەوە دروشمیان دەوتەوە و لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەکانەوە پەخش دەکران تا جەماوەری لە هەردوو دیوی شەقامەکانی بەغدا لەلایەک و خەڵکی عێراقیش لە قاوەخانە و ماڵەکانیاندا لەلایەکی ترەوە بیانبینن.(٣) بەڵام ئەمە بە سەرەتای

کاروانی شانۆی کرێکاران نایەتە ئەژمار. سەرەتای ئەو کاروانە لەوەوە دەست پێدەکات کە کاتێک هەریەک لە جەلال ئیبراهیم و جاسم عەبودی لەکۆتایی دەیەی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو، کە (معهد بغداد التجريبي للفنون المسرحية) لەشاری بەغدا ماڵی شانۆی کرێکاران دادەمەزرێنن، ئیتر لەوێڕا بیرۆکەی دامەزراندنی شانۆی کرێکاریی لەلایەن ئیبراهیم جەلالەوە پێشنیار دەکرێت دواتریش دەچێتە بواری جێبەجیکردنەوە.

بیرۆکەی دروستکردنی ماڵی شانۆی کرێکاران و ئاستەنگەکانی

لە ناوەڕاستی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا تیپێکی شانۆیی کرێکاریی پێکهێنرا کە ناوی (ماڵی شانۆی کرێکاران) بوو. ئەم تیپە وەک یەکەم تیپی شانۆیی کرێکاران و یەکەم ئەزموون لە عێراق و جیهانی عەرەبیدا کە سەرجەم ئەندامەکانی کرێکار بوون و هونەرمەندی کۆچکردوو غازی مەجدی لەدەستەی دامەزرێنەرانی بوو و هەرخۆیشی سەرپەرشتی دەکرد. زۆرێک لە هونەرمەندە بەهرەمەند و بەتواناکانی کرێکاران، ئەوانەی کە خاوەنی توانا و بەهرەی هونەری بوون لە بوارەکانی نواندن و لە تەکنیکە شانۆییە جیاوازەکاندا وەک ڕووناکی یان هونەری دیکۆر و دزاین یان دەنگ و مۆسیقا، پەیوەست بوون بەم ماڵە هونەرییەوە.

بیرۆکەی دامەزراندنی شانۆی کرێکاران سەرەتا لەڕێگەی ئەو دۆستایەتییەی کە لەنێوان دەرهێنەری گەورەی شانۆ ئیبراهیم جەلال و غازی مەجدیدا هەبوو، هاتە ئاراوە. ئیبراهیم جەلال بەئامادەبوونی مامۆستا حەمید حەسانی بیرۆکەی دامەزراندنی شانۆی کرێکاران بە غازی مەجدی پێشنیار دەکات و غازی مەجدیش بیرۆکەکە پەسند دەکات. واتە خاوەنی بیرۆکەکە دەرهێنەر ئیبراهیم جەلال بوو. بۆ تۆمارکردنی ئەکتەرەکان داوایان لە نەقابەکان کرد کە ئەکتەرەکان بنێرن بۆ کۆمیتەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن لە یەکێتیی نەقابەکانی کرێکاران و یەکخستنیان لە یەک گروپ بە ناوی ماڵی شانۆی کرێکاران کە هەردوو ڕەگەزی نێر و مێ لەخۆبگرێت. غازی مەجدی داوای لە ئەندامانی ماڵی

شانۆی کرێکاران کرد کە ئەکتەری مێینەیان بۆ پەیدا بکەن، هەندێک خوشکەکانیان و هەندێکیش هاوسەرەکانیان و هەندێکیش کەسوکاریان هێنا. غازی مەجدی دەیویست خێزانێک پێکبهێنێت کە بەڕاستی بتوانرێت ناوی شانۆ بێت. دەستی کرد بە ئامادەکردنی هونەرمەندان بۆ ڕاهێنانی نواندن.(٤) بەڵام نابێت ئەوەشمان بیر بچێت کۆمەڵێ ئاستەنگ لەبەردەم بزووتنەوەی شانۆی کرێکاران لە عێراق هەبوون وەک :

یەک : ئاستی گەشەی فەرهەنگی کۆمەڵگەی عێراق لەو سەردەمە هێندە لەخوار بوو کە کە کۆمەڵگە ناو و ناتۆرەی ناشیرینیان لە ئەکتەر و هونەرمەندەکان دەنا وەکو شایەر و دومبگچی.

دوو : نەبوونی ئەکتەری مێ و کەمی ئامادەیی ژنان لەسەر تەختەی شانۆ بەهۆی دواکەوتوویی بارودۆخی کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمەی کۆمەڵگەی عێراق.

سێ : نەبوونی هۆڵی پێویست و پەنا بردن بۆ باخچەی یانەی نەقابە کرێکارییەکان بۆ نمایشی شانۆگەرییەکان.

چوار : نەبوونی دیدگایەکی مارکسیستی شۆڕشگێڕانە لەجەرگەی ئەو بزووتنەوەیە و زاڵبوونی تێڕوانینی چینە غەیرە کرێکارییەکان بەسەر ئەو بزووتنەوەیەدا.

پێنج : فراوانتربوونەوەی هەژموونی حیزبی بەعسی فاشیست بەسەر کار و چالاکی نەقابەکان و هەڵسوڕانیان. ئەم هەژموونە لەساڵی ١٩٧٩ بەدواوە تۆختر دەرکەوت.

بەرهەمە هونەرییەکانی بزووتنەوەی شانۆی کرێکاران

قۆناغی یەکەم

قۆناغی یەکەمی بزووتنەوەی شانۆی کرێکاران بە شانۆنامەی (ایام العطالة) دەست پێدەکات کە لە نووسینی نووسەری عێراقی ئەدمۆن سەبری و دەرهێنانی جۆزیف فارس و نواندنی هونەرمەندان مریەم فارس و سەناء سەلیم و سوبحی عەزاوی و عیماد بەدەن و ئەوانی تر. هەروەها یەکەمین بەرهەمی ماڵی شانۆی کرێکارانیش، شانۆنامەی (البوابة) بوو کە لەنووسینی غازی مەجدی و دەرهێنانی هونەرمەند موحسین عەزاوی بوو و لەسەر شانۆی دامەزراوەی گشتی سینەما و شانۆ لە ١٢ی کانوونی دووەمی ساڵی ١٩٧٤ نمایشکرا. پاشان شانۆگەری (رصیف الغضب) نووسینی سەباح عەتوان و دەرهێنانی وەجیە عەبدولغەنی و پێشکەشکردنی نەقابەی کرێکارانی میکانیک لەسەر تەختەی شانۆی نەتەوەیی لە کەرادە مریەم نمایشکرا. هەروەها شانۆگەری (الدغش) نووسینی هەمزە زوبەیدی درهێنانی قاسم سوبحی و پێشکەشکردنی نەقابەی کرێکارانی خزمەتگوزارییەکان. ئینجا شانۆگەری (الاهثون)

نووسینی سەباح عەتوان و دەرهێنانی عەبدوڵا جەواد و پێشکەشکردنی نەقابەی کرێکارانی کارەبا. دواتریش شانۆگەری (خان جغان) نووسین و دەرهێنانی جەزیف فارس و پێشکەشکردنی نەقابەی کرێکارانی پۆست و چاپخانەکان و لەسەر تەختەی شانۆی نەتەوەیی لە کەرادەی مریەم نمایشکرا. پاشانیش شانۆگەری (جوکر طایف) نووسینی عەبدولمونعیم جابر و دەرهێنانی وەجیە عەبدولغەنی و لەسەر تەختەی شانۆی نەتەوەیی لە کەرادەی مریەم نمایشکرا.

قۆناغی دووەم

لەم قۆناغەدا چەند کارێکی شانۆیی هاتنە نمایشکردن، کە ئەمانەن :

شانۆگەری (الغریب) ساڵی ١٩٧٧ نووسینی مالەللا فەرەج و دەرهێنانی جەزیف فارس لەسەر تەختەی شانۆی گەڵێک نمایشکرا.

شانۆگەری (محاورات عمالیة) ساڵی ١٩٧٨ نووسین و دەرهێنانی جەزیف فارس لەسەر تەختەی شانۆی پەیمانگای نەوتی حارسییە نمایشکرا.

شانۆگەری (درس اضافي) ساڵی ١٩٧٩ لە نووسین و دەرهێنانی تالیب ڕەبیعی.

شانۆگەری (لاتنظر من ثقب الباب) ساڵی ١٩٧٩ نووسینی بورهان بولبول و دەرهێنانی دکتۆر عەونی کەرومی

شانۆگەری (رصیف الغضب) ساڵی ١٩٧٩ دوای دووبارە داڕشتنەوە و زیادکردنی دوو بەش بەی وەک بەرنامەی هاوبەشی یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی عێراق و یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی سوریا نمایشکرا.

لە نووسینی سەباح عەتوان و دەرهێنانی وەجیە عەبدولغەنی و پێشکەشکردنی نەقابەی کرێکارانی میکانیک لەسەر تەختەی شانۆی نەتەوەیی لە کەرادەی مریەم نمایشکرا.()

هەروەها یەکەمین میهرەجانی شانۆی کرێکاران کە سەرجەم تیپە شانۆییەکانی نەقابەی کرێکارانی پارێزگاکانی بابل و دیالە و نەجەف و کەربەلا و کەرکووک و قادسیە و موسەنا و ئەنبار و هەولێر و موسڵ و بەسرە و بەغدا تیایدا بەشدار بوون کە لە پێنجی ئایاری ١٩٧٩ تا ٢٢ ی ئایاری هەمان ساڵ بەردەوام بوو.(٥)

شانۆی کرێکاران لە سەردەمی جەنگی عێراق و ئێران(١٩٨١ – ١٩٨٥)

دەیەی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو، دەیەی زێڕینی شانۆی کرێکاران بوو لە عێراق. هونەرمەندە کرێکارییەکان توانیان لە ڕێگەی کەمێک ئیش و بەرهەمی هونەرییەوە، بەشێک لە ژیان و خەون و ئومێدی کرێکاران بخەنە سەرشانۆ. بەڵام لە دەیەی هەشتاکاندا، واتە لە سەردەمی جەنگی عێراق و ئێران ئەو پەیوەندییە بەتەواوەتی کوێر دەبێتەوە و هونەرمەندە کرێکارییەکان یان دەبنە سەرباز و دەنێردرێنە بەرەکانی جەنگ و یانیش دەکرێنە (جەیشی شەعبی) و یانیش خەریکی کاروباری حیزبی بەعس دەبن. جەنگی عێراق و ئێران جەنگی کاولکاری و ماڵوێرانی بوو بۆ چینی کرێکاری عێراق. شانۆی کرێکاران لەسەرەتای جەنگی نەگریسی عێراق و ئێران تووشی پاشەکشە و بێئومێد بوو تا لە لە ساڵی ١٩٨١ بەبڕیاری یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی عێراق لەشاری بەغدا میهرەجانی دووەمی شانۆی کرێکارانی لە دوو تا حەوتی ئایاری ١٩٨١ سازکرا، خشتەی نمایشەکانی ئەم میهرەجانە بەمجۆرە بوو:

ڕۆژی یەکەم : شانۆگەری (السواعد)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی شاری بەسرە، ئامادەکردنی عەلی ڕەحیمە و دەرهێنانی محەمەد وەهیب.

ڕۆژی دووەم : شانۆگەری (حکایە من مجالس الآیات)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی شاری ئەنبار ، ئامادەکردن و دەرهێنانی حامد خەڕاف ئەلخاتر.

ڕۆژی سێیەم : شانۆگەری (اللعبة)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی شاری بەغدا، نووسین و دەرهێنانی جۆزیف فارس.

ڕۆژی چوارەم : شانۆگەری (الکرسي المتحرک)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی شاری سەلاحەدین، نووسین و دەرهێنانی جەواد موتشەر.

ڕۆژی پێنجەم : شانۆگەری (ایار الدامي)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکارانی شاری سلێمانی، نووسینی تاهیر مەجید عەبدوڵا.

ڕۆژی شەشەم : شانۆگەری (الغارقون)، لەلایەن یەکێتیی نەقابەکانی کرێکاران، نووسینی سەباح عەتوان و دەرهێنانی جۆزیف فارس.(٦)

ئیتر دوای ئەم میهرەجانە، بزووتنەوەی بەناو شانۆی کرێکاران لەعێراق تووشی متبوون و ساردبوونەوە دەبێت. ئەم کاروانەی بەناو شانۆی کرێکارانەش بە نمایشی شانۆگەری (رحلة نعمان مع طج الخرسان) کە لەنووسینی مەهدی جەبار حەسەن و دەرهێنانی جۆزیف فارس بوو، کۆتایی بە تەمەنی ئەم بزووتنەوەیە هات کە هەر لەسەرەتاوە حیزبی بەعسی فاشیست دەستی نابووە بیناقاقای و سەرەنجام بە تەواوی خنکاندی.(٧)

پوختەی باس

شانۆی کرێکاران لە عێراق زۆر لەپێش ئەو مێژووەوە لەدایکبووە کە هونەرمەندان و مێژوونووسان ئاماژەی پێدەدەن. ئەگەر هەنگاوە سەرەتاکانی ئەو کاروانەشمان لا ڕوون نەبێت، ئەوا لەدوای ساڵی ١٩٥٨ کە دۆخی سیاسی عێراق ئاڵوگۆڕی بەسەردا هات، سەرەتاکانی شانۆی کرێکاریی لەڕێگەی کەرنەقاڵ و میهرەجانەکانەوە دەرکەوتن. بەڵام بیرۆکەی بنیادنانی شانۆی کرێکاران لە عێراقی دوای ساڵی ١٩٥٨ دەگەڕێتەوە بۆ کۆتایی دەیەی شەستەکان و سەرەتای حەفتاکان لەسەر دەستی نووسەر و دەرهێنەری شانۆیی ئیبراهیم جەلال پێشنیار کرا. ئەم بزووتنەوە شانۆییە لەڕێگەی نەقابەکانی کرێکاران و پێشکەشکردنی دەیان بەرهەمی شانۆیی کرێکاریی توانی تا ئاستێکی باش گەشە بکات و ببێتە جێی ڕەزامەندی بینەران و کرێکاران. مێژووی شانۆی کرێکاران، مێژووی نەقابەکانی کرێکارانی ژێر هەژموونی حیزبی بەعسی عێراقە، نەک ڕێکخراوە جەماوەری و پیشەییە سەربەخۆ و شۆڕشگێڕەکانی عێراق. ئامانجی سەرەکیش بردنەسەری ئاگایی کرێکاران نەبوو وەکو بانگەشەیان بۆ دەکرد، بەڵکو ئامانجی سیاسی بەعس لەم بزووتنەوەیە لەلایەکەوە خاڵیکردنەوەی بزووتنەوەی کرێکاری بوو لەهەر کارێکی شۆڕشگێڕانە و لەلایەکی تریشەوە کەمڕەنگکردنەوەی کاریگەی حزبی شیوعی عێراق و ڕازیکردنی دڵی یەکێتیی سۆقیەتی جاران بوو.

ئامادەکردن و وەرگێڕان لە عەرەبییەوە: عەبدوڵا سەڵمان(مەشخەڵ)

کەنەدا / کۆتایی کانوونی دووەمی ٢٠٢٥

سەرچاوە و پەراوێزەکان :

(١)جوزيف فارس، اضواء على تجربة المسرح العمالي العراقي، موقع مجلة الفنون المسرحية، https://theaterars.blogspot.com/2020/09/blog-post_30.html

(٢)ياسر غريب، المسرح العمالي ،، ساحة المصنع خشبته، موقع العربي

الجديد، ١ ايار، ٢٠١٥ https://www.alaraby.co.uk/

(٣)جوزيف فارس، اضواء على تجربة المسرح العمالي العراقي، موقع مجلة الفنون المسرحية، https://theaterars.blogspot.com/2020/09/blog-post_30.html

(٤) بشار طعمة، من ذاكرة المسرح العراقي، قصة المسرح العمالي،صفحة التواصل الاجتماعي فيسبوك. ١-١٠-٢٠١٢ https://www.facebook.com/story.php/?story_fbid=3458755660905395&id=78235770187

(٥)رسول سبهان،موقع مجلة الصدى الفصول، ادبية ثقافية، رئيس التحرير بتول الدليمي، شباط ٢٠١٤ http://saddaalf9ool.blogspot.com/2014/02/blog-post_3146.html

(٦)جوزيف فارس، اضواء على تجربة المسرح العمالي العراقي، موقع مجلة الفنون المسرحية، https://theaterars.blogspot.com/2020/09/blog-post_30.html

(٧)ئەم باسە زیاتر سەبارەت بە شانۆی کرێکارانی عێراقە، لەم نێوەشدا شانۆی کرێکاران لە کوردستانی عێراق دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لەو مێژووە. ئێمە دەزانین لەم ماوەیەدا(١٩٧٠ – ١٩٨٥)لە نێو بزووتنەوەی شانۆی کوردیدا، شانۆی کرێکاران بوونی هەبووە و کەم تا زۆر شێوەی مێژوویی خۆی گێڕاوە. شانۆگەری مانگرتن نموونەیەکی دیاری ئەو بزاوتە شانۆییە کوردییەیە. بەڵام لەبەر لەبەردەستدا نەبوونی سەرچاوەی پێویست، بەداخەوە نەمتوانی وەک پێویست ئاوڕێک لەو بزاوتە شانۆییە بدەمەوە.

فەرەیدون هوەیدا … گەواهیدەری هەڵچوونی رۆژهەڵاتی ناوەراست و چەند بەشێکی دراماى ئێرانی.. وەرگێڕانی/ ئاکۆ عەبدوڵڵا

لەدیمەشق هاتە دنیا لەدیپلۆماسیەوە بەرەو ئەدەب و هزر چوو و لەتاراوگەش مرد

نووسینی / امیر طاهری
وەرگێڕانی/ ئاکۆ عەبدوڵڵا

هوەیدا لەپاریس یەکەم رۆمانی بەناوی (ژوورەکانی نەخۆشخانە)(*) نووسی، کە یەکەم رۆمانە کەسێکی نا فەرەنسی بەزمانی فەرەنسی نووسیبێ، تا ئەمڕۆش بەیەك لەکارە رەسەنەکانی سەردەمی خۆی دادەنرێت و بۆ خەڵاتی کۆنگۆریش کاندید کرا. بابەتی سەرەکی ناوی بریتییە لەسەرنەکەوتن لەتێگەیشتنی یەکتری لەنێوان رۆژهەڵاتی ئیسلام و رۆژئاوای عیلمانی. لەو رۆمانەدا لەکاتی ئاهەنگێك کە ژنێکی دەوڵەمەندی پاریسی سازی کرد بوو، ژیانی سێ کەس بەتەواوی دەگۆڕێت.

کتێبەکەی هویدا (شەوە ئاژاوەییەکان) کە بەوەسفێکی بێهودەییانەی درێژی وەرزی پایز لەنیویۆرك لەگەڵ هاوڕێیەکی دەست پێدەکات. کە لەپڕ دەرك بەوە دەکات هیچ کامێکیان ناتوانن بزانن چی دەکەن تا نەزانن ئاییندەیان چۆن دەبێت. دوای پیاسەکە هویدا چووەوە ناو ئەپارتمانە بەتاڵەکەی، دواتر زەنگی تەلەفۆنەکەی بەر گوێ دەکەوێت و کە بڵندی دەکات دەنگێکی گەورەی دێتە بەر گوێ کە دەڵێت : ئەوە تۆیت؟

ئەو پرسیارە بەدرێژایی تەمەن راوەدووی هوەیدای دەنا و هەرگیز نەدەوەستا لەپرسینی: کەینوونەی راستەقینەی هەر کامێکیمان چییە؟ دواتر پرسیارەکە فراوان بوو و لەچوارچیوەی تایبەتی دەرچوو بۆ پشکنینی کەینوونەی فراوانتر: نەتەوەی ئێرانی و خۆزان لەڕۆژهەڵاتی ناوەراست و ئیسلام و ئەوەی پێی دەوترێت جیهانی سێیەم.

لەهەشتاکانی سەدەی رابردوو هوەیدا توانی لەهەنگاو هەڵنێت لەدیپلۆماسی و رۆماننووسێکی ناسراو بەرەو هزرمەندێکی رەسەن و تایبەت بەتوێژینەوە لەشوێنی ئیسلام لەو جیهانەی کە هێزی نائیسلام تێیدا فەرمانڕەوایە. بەهۆی خوێندنەوە فراوانەکەشی توانی کۆڵك لەدەقە نەناسراوە بڕاوەکانی ناو پێنج یان شەش زمان دەربهێنێ. ئەو جگە لەزمانی دایك (فارسی)، عەرەبی و فەرەنسی (دکتۆرای بەفەرەنسی وەرگرت) و زمانی ئینگلیزی (کە بەهۆیەوە کاری دیپلۆماسی دەکرد) و ئەڵمانی (زمانی گیسلای ژنی دووەمی). نزیکەی شارەزایی لەهەموو ئەو کەلتوورانە پەیداکرد کە پێوەندییان بەتوێژینەوەکەی هەبوو.

فەرەیدون هوەیدا ساڵی 1924 لەوڵاتی سوریا هاتە دونیا، ئەوسا ئەو شوێنە لەژێر ئینتدابی فەرەنسی بوو. باوکیشی (عین الملك) وەك دیپلۆماسێکی ئێرانی، سەرۆکی باڵیۆزخانەی ناڕەسمی بەرجەستەکەری بەرژەوەندی ئێران بوو لەدیمەشق. باوکی هوەیدا، خۆی بۆخۆی پێگەیاند. کوڕی نانەوایەك بوو لەشاری شیراز، بەڵام بەهۆی خوێندن

و تێکۆشان توانی هەڵکشێ و لەتارانی پایتەخت ببێت بەفەرمانبەر. ساڵی 1917 شازادەیەکی قاجاری خوازت. حەوت ساڵ بەر لەوەی پەهلەویەکان شوێنی بنەماڵەی قاجاری لەدەسەڵات بگرنەوە. نازناوی عین الملکی وەك دیاری لەهاوسەرگیریەکەی لەلایەن شاوی قاچارەوە پێبەخشرا. لەگەڵ ئەوەی دەسەڵات لەبنەماڵەی قاچاریەوە بۆ پەهلەوی دەگوازرێتەوە، کەچی باوکی هوەیدا لەوەرگرتنی پلە و پایەی حوکمی نەکەوت. ساڵی 1931 لەوڵاتی سعودیا بوو بەباڵوێز و چوار ساڵ لەوێدا ماوە و نازناوی (ئەمیری حەج) ی پێبەخشرا کە هەموو ساڵێك سەرۆکایەتی حاجییە ئێرانییەکانی بۆ مەککە دەکرد.
هەرچی هوەیدا و برا گەورەکەشیەتی (ئەمیر عەباسی) بەمەبەستی تەواوکردنی خوێندن بەزمانی فەرەنسی لەلای دایکیان مانەوە، سەرەتا لەدیمەشق دواتریش لەبەیروت. ئەوەش وەك هوەیدا دەڵێت کڵاوڕۆژنەیەك بوو تاکو تێیدا ئەو درامایانە ببینی کە ئەوسا روویان دەدا و دواتر ڕۆژهەڵاتی ناوەراستیان پێکهێنا. جولانەوەی نەتەوەخوازی و بڵاوبوونەوەی ئایدیەکانی وەك کۆمونیستی و نازی لەنێوان ڕۆشنبیرانی عەرەب و دروستبوون ئیسرائیل لەفەلەستین و سەرهەڵدانی توندڕەوی ئیسلامی، بەتایبەتی ئیخوانی موسلمین و هەڵکشانی گرژی لەنێوان داگیرکەر و باڵادەستبوونی ڕۆژئاوایی. هاوکات عەرەبەکان لەزۆر بەشی ئیمپراتۆریەتە دۆڕاوەکەی عوسمانی، وڵاتی نوێ و جۆراوجۆریان پێکهێنا و هەوڵیاندا بەهەموو توانایەك ناسنامەی نوێیان دابڕێژن. هوەیدا هەموو ئەوانەی بینی.
بەپێچەوانەی زۆربەی هاوڕێیەکانی خوێندنیشی لەدیمەشق و بەیروت، هوەیدا بایەخی بەکاری سیاسی نەدا، هۆیەکەشی بۆ ئەوە گەڕاوە ئەو لایەنێکی دیکەی خوشتری دۆزیبۆوە. ئەویش سینەما بوو، کە بەواقیعێکی جێگرەوەی دادەنا. لەکاتی بەرپابوونی جەنگی دووەمی جیهانیش خانەوادەکەیان گەڕانەوە شاری تاران و (ئەمیر عەباسی) برا گەورەی لەتەمەنی بیست و یەك ساڵی چووە ریزی هێزەکانی سوپا، بەڵام هوەیدا لەبەر تەمەن بچووکی هەر لەبەیروت ماوە و لەوێدا درێژەی بەخوێندندا. دوای هاتنە جۆشی کورتخایەن بۆ ئەو هەڵچوونە چەپڕەو و نیشتمانییەی کە لەنێوان ساڵی 1950 – 1951 لەکاتی خۆماڵیکردنی نەوت روویدا، بۆ تەواوکردنی خوێندن رووی لەپاریس کرد. لەوێدا پەیوەندی بەتینی هاوڕێیەتی لەگەڵ ناودارانی وەك (هەنری مارسی، هەنری کۆربن، ریمۆن ئارۆن، مەکسم رودنسۆن، کلود بوردی، و ڕۆماننووسی ئێرانی تاراوگەنشین، سادق هیدایەتی) بەست.
دوای وەرگرتنی پلەی دکتۆرا لەبواری ئابووری بۆ ماوەی دە ساڵ لەپاریس، شارە خۆشەویستەکەی ماوە و لەنووسینگەی باڵوێزخانەی وڵاتەکەی کاری کرد. پاریس ئەو شوێنە بوو کە بۆ یەکەم جار تیشکی

خستەسەر وەك ديپلۆماسكار، كاتێك كە يەكێك بوو لەو سێ كەسەی شاندی ئێرانی لەكۆنگرەی دامەزراندنی مافەكانی مرۆڤ. ئەوە سەرەتای هاريكارييە درێژەكەی ئەو بوو لەگەڵ پرسەكانی مافەكانی مرۆڤدا.
ساڵی 1949 لەناو ئەو شاندە ئێرانييە دابوو كە بەشداری كرد لەداڕێژتنی مافە سەرتاسەريەكانی مرۆڤ. لەساڵی 1968 هوەيدا يەكێك بوو لەنووسەرە سەرەكييەكانی جاڕدانی تاران، كە كۆنگرەيەكی نێودەوڵەتی بوو بۆ يادی بيست ساڵەی جاڕدانی يەكەم پەيماننامەی مافەكانی مرۆڤ و ئاهەنگی گێڕا.
لەو كاتەی هوەيدا لەپاريس بوو، (توران مەنسوری) هاوسەری يەكەمی ناسی، كە باوكی ئەو لەساڵانی چلەكانی سەدەی رابردوو، سەرۆك وەزيرانی ئێران بوو، بەڵام هەر زوو دەركەوت هاوسەرگيريەكەيان ئاسوودەيی نييە، بۆيە دوای ماوەيەكی كورت دەستبەرداری يەكتری بوون، هەرچەند ئەو يارمەتی هوەيدايدا بۆ بنياتنانی پەيوەندی بەهێز لەگەڵ كۆمەڵێك لەچاكسازە گەنجەكان كە حوسێن عەلی مەنسوری برا گەورەكەی توران، سەركردايەتی دەكردن، ئەو پياوەی ساڵی 1964 بوو بەسەرۆك وەزيران.
هوەيدا لەپاريس دوای نووسينی رۆمانی (رۆژەكانی نەخۆشخانە) ، چەندان رۆمانی ديكەی نووسی لەوانە، (فێركەخانە)، (لەزەوی نامۆدا)، (بەفری سيناء) كە هەموويان لەدەزگای گاليماری چاپكران.
هەروەها چەندان لێكۆڵينەوەی نووسيوە، لەوانە (نەوتی ئێرانی) كە بانگەوازێكی بەهێزە بۆ خۆماڵيكردن و ساڵی1951 بڵاوكراوە، و (ئيرۆتيكيەتی هەزار و يەك شەوە) و (مێژووی رۆمانە پۆليسيەكان).
لەساڵانی شەستەكان توانرا هوەيدا رازی بكرێ دەست لەپلە و پايەی ناو رێكخراوی (يۆنسكۆ) هەڵبگرێت و بگەڕێتەوە ئێران، تاكو كاری ديپلۆماسی ئەنجام بدات، ئەو ڕۆژانە پێ بوون لەهيوا لەگەڵ پێشنيارەكانی شا بۆ چاكسازی كە بە (شۆڕشی سپی) ناسرا بوو، لەناويدا گۆڕانكاری لەناو نەوەكانی كاركەرانی ناو دەزگاكانی وڵات هەبوو. بەوەش ئەمير عەباسی برای هوەيدا ساڵی 1965 توانی ببێتە بەسەرۆك وەزيران و هوەيداش لەڕێگای كاری ديپلۆماسيدا بوو بەبريكاری وەزيری دەرەوە بۆ رێكخراوە نێو دەوڵەتييەكان. لەساڵی 1971 وەك باڵيۆزی ئێران لەنەتەوە يەكگرتووەكان بۆ نيويۆرك نێردرا. كە تا ساڵی 1979 دوای دروستبوونی كۆماری ئيسلامی لەژێر باڵادەستی ئايەتوڵا خومەينی، لەو پايەيە ماوە.
لەماوەی كاركردنی ناو نەتەوە يەكگرتووەكان هوەيدا برەوی بەسياسەتی كرانەوەی نێو دەوڵەتی لەنێوان هێزە گەورەكاندا و بۆ ماوەی چوار ساڵيش سەرۆكايەتی ليژنەی چەك داماڵينی گرتە ئەستۆ.
ساڵی 1980 كتێبی (رووخانی شا) بڵاوكردەوە، كە تێيدا بەخێرايی

باسی لەشۆڕشی خومەینی کردووە و رق و توڕەیی خۆشی لەبەرامبەر لەسێدارەدانی ئەمیر عەباسی برای لەنیسانی 1979 دەربڕیوە. دواتر کتێبی (ئاوێنە بۆ مەلا) و دوای تێپەڕبوونی دە ساڵی دیکەش کتێبی (خاچە شکاوەکەی) ی نووسی. کە توێژینەوەیەکە بۆ توندوتیژی سیاسی لەمێژووی ئیسلامی. ئەو کتێبە یەکەم کتێبی هوەیدا بەزمانی ئینگلیزی. دواتر کتێبێکی دیکەی بەو زمانە بەناوی (شا و ئایەتوڵا) نووسی. تێیدا هەوڵی تێگەیشتن لەئێرانی نوێ دەدات لەرێگەی دیالۆگی نێوان ئەفسانە فارسییە کۆنەکان و تەقالیدی ئیسلامی نوێوە.
لەساڵانی هەشتاکانیش لایەنێکی دیکەی بەهرەی هوەیدا لەئەنجامدانی زنجیرەك نیگار و کۆلاژ بەدیارکەوت و بووە‌ مایەی سەرسامی هونەرمەندانی هاوچەرخی، لەوان ئاندی وارھۆل و شاعیر و نیگارکێشی ئەمەریکی مانوخەر یەکتای. هوەیدا پاش بەسەربردنی ملمڵانێی سەخت لەگەڵ نەخۆشی شیرپەنجە، ساڵی 2006 لەشاری ڤێرجەینای ولایەتە یەکگرتووەکان کۆچی دوایی کرد. دوای خۆی گیسلای هاوسەر و هەردوو کچەکەی ماندانا و رۆکسانای جێهێشت.

سەرچاوە: ماڵپەڕی www.asharqalawsat.com

- مەبەستی رۆمانی (Les Quarantaines) کە ساڵی 1962 بڵاویکردەوە. (وەرگێڕ)

کتێب\ سۆرانی مامەحەمە.. رۆژنامەنووسی راپۆرتە خوێناوێکان

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن..]

SoraniMamahamaDownload

بارزانی لە نێو پرسە ئاڵۆزەکاندا.. عوسمانی حاجی مارف

مەسعود بارزانی لەمیانەی وتارێکیدا لە کۆڕبەندی "مەلای جزیری" وەها نیشانیدا کەجەخت لە پاڵپشتیکردنی پرۆسەی ئاشتی نێوان تورکیا و پەکەکە دەکات، ئەمەش لە هەوڵدانەکانی بارزانییە کە خۆی وەک نوێنەری سەرەکی پرسی کورد لە ناوچەکەدا بناسێنێت!.

ئەم هەنگاوەی لەم کاتەدا لە تورکیادا بۆئەوەیە کە پەیوەندیەکی کراوەتر و هاوپەیمانیەکی فراوانتر لەگەڵ تورکیادا ئەنجام بدات، ڕۆڵی خۆی لە ململانێیەکی بەرفراوانتری ناوچەیی جێگیر بکات، تا وەک سەکۆیەک بۆ بەرزکردنەوەی نفوزی خۆی بەکاریبهێنێت. ئەم هەنگاوە لە کاتێکی زۆر هەستیاردا هاتووە، تەنها دوو ڕۆژ دوای هێرشکردنە سەر کێڵگەی غازی کۆرمۆر لە سلێمانی، کە لەلایەن فڕۆکەی بێفڕۆکەوان یان موشەکەوە ئەنجامدرا، ئەمەش شۆکێکی ئابوری و ئەمنی بۆ هەرێم دروستکرد. هێرش بۆ سەر کێڵگەی غازی کۆرمۆر هۆشداریەکە بۆ بارزانی و تاڵەبانی کە هەوڵی بەهێزکردنی پێگەی خۆیان یان فراوانکردنی هاوپەیمانیەکیان ئەدەن، ئەمەش تیشک دەخاتە سەر لاوازی بارزانی و تاڵەبانی بەرامبەر بەو هێزانەی کە هەوڵی تێکدانی سەقامگیری ئابووری و سیاسی ناوچەکە ئەدەن.

لەنێوان نزیکبونەوەی زیاتر و هاوپەیمانی لەگەڵ تورکیا و فشارە ئەمنیەکاندا یاریەکی ئاڵۆز هەیە، سەردانەکەی بارزانی بۆ دورگەی بۆتان ئەوە دووپاتدەکاتەوە کە هەرێمی کوردستان پلانی هەیە هاوپەیمانیەکانی فراوانتر بکات، بارزانی دەیەوێت ڕۆڵی نێوەندگیری لەنێوان ئەنقەرە و بەغدا بگێڕێت، هاوکات یاریزانێکی کارا بێت لە پرۆسەی ئاشتی لە ناوچەکەدا! بەڵام گومانی تێدا نیە، هەڵوێستی فەرمی تورکیا ئەوەیە کە کوردستان و هێزە کوردیەکانی وەها دەوڵەت، ئامادەبن بۆ پشتیوانی لە داسەپاندنی پرۆسەی بەناو ئاشتی لەگەڵ پەکەکەدا، کە بە ویست و نەخشەی تورکیا بە شوێنێک بگەیەنرێت، ئەمەش ڕەنگدانەوەی ڕێکەوتنێکی بێدەنگە لەسەر پێگە و ڕۆڵی هەرێم، وەک سەکۆیەک بۆ نێوەندگیری یان سازدان لە پرسە ئاڵۆزەکانی

ناوچەکەدا.
هێرشەکانی سەر کێڵگە گازیەکان، بوونی هێزی ناوخۆیی یان ناوچەیی ئاشکرادەکات، کە پێشوازی لەو جۆرە هەنگاوانەی بارزانی ناکەن، ئەو هێزانە ئاسایشی وزە وەک ئامرازێکی گوشار بەکاردەهێنن بۆ ناردنی پەیامێک، ڕایدەگەیەنن هەر هەنگاوێکی سەربەخۆ یان هاوپەیمانیەکی نوێ دەبێت تێچووی سیاسی و ئابووری بەرچاوی لەگەڵدا بێت!.
نزیکبوونەوەی زیاتری ئێستای هەولێر و ئەنقەرە لە کاتێکی زۆر هەستیاردایە، دوابەدوای پێشهاتەکانی سوریا و پێگەی هەسەدە و دەخالەتی ئیسرائیل و ململانێی نێوان ئەمریکا و ئێران و دۆخی ئاڵۆزی ناوچەکەیە، کە کاریگەری لەسەر ئاسایشی تورکیا هەیە، کاریگەری لەسەر سەردانەکەی بارزانیش دەبێت، کەنەتوانێ مەبەستەکەی بهێنێتە دی!.
لەو چوارچێوەیەدا بارزانی، هەرێم وەک زەمینەیەکی ناوەند پیشاندەدات، خۆی دەخاتەناو جەرگەی پرسە بەرفراوانە بەوەڵامەکانی مەسەلەی کوردەوە. بەڵام هێرش بە سەر کێڵگەی غازی کۆرمۆر تیشک دەخاتەسەر ئەو تەحەدایەی کە ڕووبەڕووی ناوچەکە دەبێتەوە، واتە بەرگرتن بە فراوانکردنی هاوپەیمانیەکانی بارزانی، لەهەمانکاتدا ڕووبەڕووی هەڕەشەی ڕاستەوخۆ دەبێتەوە بە سەر ژێرخانی ژیان و ئاسایشی دانیشتوانی هەرێم، بۆیە پرسیار ئەوەیە بارزانی دەتوانێ لەم دۆخە ئاڵۆزەدا چی بکات بۆ تورکیا، چۆن لە ئایندەی کوردستان دەڕوانێت؟. ئەوەی لەلایەکی ترەوە لە چاوەڕوانی بارزانیدایە، کارکردنە بۆ خۆگونجاندن لەگەڵ دەخالەت و بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا، بە تایبەتی کە ئەمریکا گەورەترین قونسڵخانەی لە هەولێر کردەتەوە، بەڵام یاریەکە لەنێوان دەوری ووڵاتانی زلهێزی دنیاو ناوچەکەدا بۆ ئاسان بۆ بارزانی بەدەست نایەت.
پاراستنی ئاسایش و سەقامگیری، یان بەرگری لە پرسێکی خوازراو، لە دۆخی ئێستای ناوچەکەدا، پێویستی بە ئاستی هاوسەنگیەک هەیە کە لەنێو هاوکێشە سیاسیەکان و ململانێکاندا وەک لایەنێکی سەرەکی یاری بکەیت، نەک سەر بەلایەنێک یا پشتیوانی بۆ لایەنێک بچیتەناو یاریەکەوە، ئەوەی بارزانی دەیکات پاشکۆبوونە بە لایەنە سەرەکیەکان و لەپێناو پاراستنی هێزەکەی بە هەرنرخێک بێت، ئایندەی ئەم ڕێبازە بە نادیاری ماوەتەوە بەهۆی هەوڵی هەولێر بۆ هاوپەیمانی نوێ و داڕشتنەوەی پێگەی ناوچەیی خۆی، بەچاوەڕوانی بۆ ئەو پێشهاتانەی کە ئەمریکا بە دەخالەتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دایرشتووە، بە هێشتنەوەی ناوچەکە لە چوارچێوەی باڵادەستی ئەمریکادا و پشتیوانی و پاراستنی ئیسرائیلدا.
هەر لەو چوارچێوەیەدا سەردانەکەی بارزانی بۆ دورگەی بەتانی

تورکیا، هەنگاوێکی ستراتیجیە بەرەو بەهێزکردنی زیاتری هێزەکەی بەناوی پرسی کورد لە ناوچەکەدا و پشتیوانیکردن لە پرۆسەی ئاشتی نێوان تورکیا و پەکەکە، ئەوەی جێگای سەرنجە، ئەمە لەکاتێکدایە کە هەڕەشەی ڕاستەقینە بۆ سەر ژێرخانی ئابوری و ئاسایشی هەرێم هەیە، کە کاریگەری لەسەر نەبونی ئاسایش بۆ سەرمایەگوزاری و پێگەی هەرێم لە عێراق و ناوچەکەدا داناوە، وەک نموونەی هێرشکردنە سەر کێڵگەی کۆرمۆر، کە ڕەنگدانەوەی گۆڕینی غاز و نەوتە بۆ لێدان لە نفوزی سیاسی.

هەوڵدانی بارزانی بۆ پتەوکردنی هاوپەیمانیە دەرەکیەکان و پاراستنی سەربەخۆیی سیاسی تەنها بە دەستەبەرکردنی پاراستنی ژێرخانی ئابووری و کۆڵەکەی سەرمایە و ئاسایشی خۆیەتی، بە جێگیرکردن و بەفەرمیکردنی دەسەڵاتی بنەماڵە لە چوارچێوەی ئەم هاوکێشە ئاڵۆزەدا، کە پڕە لە مەترسی و پشێوی زیاتر بۆ هەرێم، بۆیە ناتوانێ ستراتیژێکی ڕون و یەکگرتوو، بە کۆتایی بە ناجێگیری سیاسی لە هەرێم و لەم دۆخەدا دەستەبەر بکات، کە سیاسەت و ئاسایش و ئابووری لە بەرامبەر هەڕەشەکاندا بەیەکەوە دەبەستێت.

هێرش بۆ سەر کێڵگەی نەوتی کۆرمۆر ئەوە نیشان دەدات، کە هاوکێشەی “سەرکەوتن یا دۆڕان” لە ڕادەبەدەر ئاڵۆزە. لەکاتێکدا ڕەنگە هەندێک لایەن دەستکەوتی سیاسی یان ئابووری کورتخایەن بەدەست بهێنن، بەڵام زیانە درێژخایەنەکان کاریگەریان لەسەر هەموو لایەنەکان دەبێت و دۆخەکە زیاتر ئاڵۆز دەکات، تا ئەو ئاستەی کاریگەری لەسەر هەوڵدانی ئەمریکا بۆ سەقامگیری لە ناوچەکەو عێراق دادەنێت، لەلایەکی تریشەوە ئەو دەورەی بارزانی دەیەوێت لەو ململانێیەدا یاریزانێکی باش بێت، دەکەوێتە بەر سێڵاوی ناکۆکی نەخشەو ڕێکەوتنی سیاسەتەکانی نێوان ئەمریکا و ئیسرائیل و ئێران و تورکیا و ووڵاتانی عەرەبی.

بە ئامانجگرتنی کێڵگەی نەوتی کۆرمۆر، ڕووداوێکی زۆر بەرچاو لەچوارچێوەی ململانێ جیۆپۆلەتیکیە هاوچەرخەکاندا پێکدەهێنێت. هێرشکردنە سەر ژێرخانی وزە تەنیا لە چاویلکەی ئەمنی ڕاستەوخۆوە سەیر ناکرێت، بەڵکو هەڵگری کاریگەریە سیاسی و ئابوریەکانیش دەگرێتەوە. لەهەمانکاتدا شەڕی بەردەوامی نێوان لایەنە شیعەکانی سەربە ئێران لە حکومەتی بەغدا بەرامبەر بارزانی لە حکومەتی هەولێر دەبینرێت، بۆیە کۆمپانیەکان بەئاگان لەوەی خۆیان لە سەرمایەگوزاری لە عێراق و کوردستان بپارێزن.

دەتوانین بڵێین هێرشکردنە سەر کێڵگەی غاز، دەسەڵاتە هێرشبەرەکان هەوڵدەدەن دەستکەوتی سیاسی بەدەستبهێنن لەڕێگەی نیشاندانی توانای خۆیاندا، بە لێدانی ئامانجە ستراتیژیەکان و بەکارهێنانی

ڕووداوەکە وەکو هێرشبەرێک لە دانوستانەکاندا، یان وەک ئامرازێک بۆ دووبارە داڕشتنەوەی هاوسەنگی هێز لەنێوان بەغدا و هەرێمدا، لایەنە میلیشیاکانی پابەندن بەدەوری ئێران لەعێراقدا، ئەو ڕووداوە دەقۆزنەوە بۆ ئەوەی شەرعیەتی حکومەت تێکبدەن، یان گومان بخەنە سەر توانای پاراستنی سەرچاوەکانی ووزە و دروستکردنی نائەمنی بۆ سەرمایەگوزاری.

بێگومان بەهۆی وەستانی بەرهەمهێنان یان دابەزینی وەبەرهێنان و سەرمایەگوزاری و بازرگانی زیانی ئابووری لێدەکەوێتەوە، ئەمە جگە لە زیانە سیاسیەکانی پەیوەست بە دۆخی عێراق، وەک ژینگەیەکی ناپارێزراو بۆ وەبەرهێنان، نادڵنیایی لە بازاڕە جیهانیەکان دروست دەکات و کاریگەری نەرێنی لەسەر سەقامگیری ناوچەکە لە دەوروبەری عێراقدا دەبێت. جگە لەوەش هێرش بۆ سەر کێڵگەی غاز دەرگا بەڕووی پەرەسەندنی نائەمنی و دەستوەردانی دەرەکی لە عێراقدا زیاتر دەکات، لەهەمانکاتدا هەولێر و بەغدا بیروڕای گشتی بۆ وەهمی چاکسازیەک کە هیچ بناغەیەکی نیە، لە قاڵب دەدەن.

لەم کاتەدا ڕاگەیاندنی ئەمریکا لە دانانی مارک ساڤایا وەک نێردەی تایبەت لە عێراق توخمێکی نوێی بۆ هاوکێشەکە زیادکردوە. ساڤایا ئەوە ڕادەگەیەنێت کە واشنتۆن ڕێگە بە پێکهێنانی حکومەتێکی عێراقی نادات کە ملکەچی دیکتاتەری کوتلە چەکدارەکان یان کاریگەری دەرەکی بێت، ئاماژەی بەوەشدا کە ئەمریکا ئامادەکاری دەکات بۆ دووبارە پێناسەکردنەوەی سنووری ڕۆڵی ئێران لە عێراقدا، نەک لە ڕێگەی ڕووبەڕووبونەوە، بەڵکو لە ڕێگەی فشاری سیاسی، ئابووری و دیپلۆماسی، کە تائێستاش دۆخەکە ڕێگەی بەو پلانە نەداوە و لە ئایندەیەکی نادیاردایە.

عێراق و کوردستان، لە ماوەی تەواوی دەسەڵاتی "کوردایەتی و سونە و شیعە"دا، شاهیدی یەک ڕێکەوتنی ڕاستەقینەی نێوان نوێنەرانی خەڵک نەبون، کە بەرژەوەندی دانیشتوان لە پێشینەی بەرژەوەندیە حزبیەکان دابنێن، تەواوی ژیانی سیاسیان سەوداو مامەڵە و نائارمی بووە. شەڕی ڕاستەقینەی خەڵکی عێراق و کوردستان لەبەرامبەر تەواوی سیستەمێکدایە کە پێکهاتەی نەتەوەپەرستی و تائیفی و ئیسلامیە، کە دەخالەتی ئەمریکا و ئێرانە، چەندین ساڵە لە پاراستنی خۆیدا سەرکەوتوو بووە لەسەر حسابی قوربانیەکی بێشومار لە دانیشتوان، بە نەبونی ئاسایش و ناجێگیری و ژیانێکی سەخت.

لەکۆتایدا دەتوانین بڵێین بەگشتی چەندبارە دەرگیربونی بارزانی بە تێکەڵبونی لە یاری نێوان زلهێزەکاندا و کێشە ناوخۆییەکانی لەگەڵ حکومەتی عێراق و تاڵەبانی، بە ڕەکابەری و مامەڵەی لەگەڵ هێزو لایەنەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی لە ناوچەکەدا، نەک ناتوانێ

نوێنەری کێشەو پرسی مەسەلەی کورد بێت، بەڵکو بەردەوامی بە ئایندەیکی نارۆشن لەسەر چارەنوسی کوردستان ئەدات، لەهەمانکاتدا هیچکات ناتوانێت دابینکەری ئارامی و سەقامگیری سیاسی و ئاسایش بێت لە هەرێمدا.

پەروەردەکردنی مۆدێرنی منداڵان.. رەزا شوان

پەروەردەکردنی منداڵان، پرۆسەیەکی سیستماتیکی چاودێریکردنی منداڵانە، لەدایکبوونەوە تا هەرزەکاری لەخۆدەگرێت. چاودێریی جەستەیی، پشتگیریی سۆزداری، رێنمایی پەروەردەیی و پراکتیکییەکانی گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی کۆدەکاتەوە. پەروەردەکردنی منداڵان، بە سادەیی، واتە تێگەیشتن لە چۆنیەتی پەروەردەکردنی منداڵان.
بریتییە لە دیاریکردنی شێوازی پەروەردەکردنی گونجاو،
کە کاریگەریی لەسەر ژیانی ئەمڕۆ و داهاتووی منداڵان هەیە.
هیچ قۆناغێک لە ژیانی مرۆڤدا، هێندەی منداڵی گرنگ و چارەنووسساز نییە. پەروەردەکردنی منداڵان
تا رادەیەکی زۆر، بەندە بە شێواز و بە چۆنیەتی پەیوەندی و بە کارلێکی دایکان و باوکان لەگەڵ منداڵەکانیان، کە رۆڵێکی گرنگ لە دەرئەنجامی کۆتاییدا دەگێڕێت.
لە ماوەی دەیان ساڵدا، شێوازی پەروەردەکردنی منداڵان، گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی و بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. کە رەنگدانەوەی گۆڕانکارییە لە نۆرمەکانی کۆمەڵگا و
لە کاریگەرییە کولتوورییەکان و لە لێکۆڵینەوە دەروونییە مۆدێرنەکان و لە پێشکەوتووەکانی تێگەیشتنی قووڵترمان لە گەشەکردنی منداڵان. لە داهێنانی هۆکاری نوێی فێرکردن و پەروەردەکردن. لە ئەمڕۆدا پەروەردەکردنی منداڵان، دینامیکی خێزانی هاوبەشتر لەخۆدەگرێت. رێگا بە ئەزموونی فراوانتر دەدات.
پەروەردەکردنی دروستی منداڵان، کارێکی ئاسان و هەڕەمەکی و بەڕێکردن نییە، بەڵکو لە هەموو سەردەمێکدا ئەرکێکی قورس و

بەرپرسیارێتییەکی هەستیار و چارەنووسساز بووە. پەروەردەی منداڵان هونــەر و زانستییە. کە ب□ د□ژایی سەردەمەکانی مێژوو، پەرەسەندنێکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. لە شارستانییە کۆنەکانەوە تا سەردەمی مۆدێرن، رێباز و شێوازی پەروەردەکردنی منداڵان لەژێر کاریگەریی رەهەندە کولتووری و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکاندا بووە.

منداڵان کە لەدایک دەبن، رابەری شێوازی چۆنەتی پەروەردەکردنیان لەگەڵدا نییە. هەموو منداڵێک تایبەتە. بۆیە هیچ یاسا و دەستوور و بنەما و رێنمایی و رێبازێکی گشتگیر و نموونەیی بۆ پەروەردەکردنی منداڵان نییە. بەڵام هەندێک باشترین پراکتیزەکردن لە پەروەردەکردنی منداڵاندا هەیە.

ئێمە لە سەردەمێکدا دەژین، کە زۆرینەی دایکان و باوکانی ئەمڕۆ، لە هەموو کاتێک زیاتر خوێنەوار و رۆشنبیرن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، لە جاران زۆرتر گومان لە شێوازی دروستی پەروەردەکردنی منداڵەکانیان هەیە.

پەروەردەی مۆدێرنی منداڵان چییە؟

پەروەردەکردنی مۆدێرنی منداڵان، رێبازێکی هاوچەرخە بۆ پەروەردەکردنی منداڵان. تیشک دەخاتە سەر منداڵان، وەک گڕگڕەی پرۆسەی پەروەردەیی، بە لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندییەکان و پێداویستییە تاکە کەسییەکان و مەیلی سروشتی لەسەر بنەمای رێزگرتن و گفتوگۆ و هاندان و ئازادیی بەرپرسانە دامەزراوە. ئەم رێبازە جیاوازە لەگەڵ شێوازی پەروەردە نەریتییەکان. چونکە پەروەردەی مۆدێرن هەوڵدەدات کە منداڵان لە رێگەی بیرکردنەوەی رەخنەگرانە و داهێنان و لێهاتوویی بڕیاردان بەهێز بکات. پەروەردەی مۆدێرن هەندێک لە ئاڵۆزییەکانی کۆمەڵگای ئێستامان لەبەرچاو دەگرێت. لەوانەش پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و گۆڕینی نۆرمەکانی
کولتووری
و کرانەوەی منداڵان بە رووی چەمکە نوێیەکان. لە روانگەی پەروەردەی مۆدێرنەوە، منداڵان خاوەنی بڕیارەکانی خۆیانن. رۆڵی دایکان و باوکان لە پەرەوردەکردنی مۆدێرندا، بریتییە لە دابینکردنی ژینگەیەکی ئاسوودە و لە هاندانی منداڵەکانیان بۆ گوزارشتکردن لە خۆیان و بەشداریکردنیان لە بڕیارەکانی رۆژانەدا، بە شێوەیەکی ئەرێنی. بە پێدانی ئازادیی تاقیکردنەوە و هاندانیان بۆ پرسیارکردن و فێربوون لە

هەڵەکانیان بەبێ ترس و رەخنە. بەبێ هیچ جۆرە کۆنترۆڵکردنێک یا زۆرەملێ و بڕیار سەپاندنێک. ئەمەش بەو مانایە نییە، کە هیچ سنوورێک بۆ منداڵەکانیان نییە.

ستراتیژییەکانی پەروەردەکردنی مۆدێرن هەمەچەشنەن، بەو پێیەی هەر شێوازێک کاریگەریی جیاوازی لەسەر رەفتارەکانی منداڵان هەیە و دەتوانرێت بە تایبەتمەندییە تایبەتییەکان دەستنیشان بکرێت. بۆیە پێویستە ئەو شێوازە جێبەجێ بکرێت، کە لەگەڵ کەسایەتی هەر منداڵێکدا دەگونجێت. چونکە ئەو شێوازەی بۆ منداڵێک دەشێت، لەوانەیە بۆ منداڵێکی دیکە نەشێت.
شێوازی پەروەردەکردنی مۆدێرن، لەم ساڵانەی دواییدا، جێگەی مشتومڕێکی زۆر بووە. شارەزایان و دایکان و باوکان، هەریەکە و بانگەشە بۆ چەندین رێبازی جیاواز دەکەن. لەکاتێکدا کە هیچ شێوازێکی پەروەردەکردنی ستاندارد نییە، کە بۆ پەروەردەکردنی هەموو منداڵەکانتان گونجاوبێت. بە گشتی لەوانەیە هەڵبژاردنی شێوازێکی پەروەردەکردنی گونجاو بۆ منداڵەکانتان بڕیارێکی قورس بێت. بەڵام بە تێگەیشتن لە شێوازە جیاوازەکان، دەتوانن شێوازێکی تاوتوێکراو و پوختکراو هەڵبژێرن. گرنگ ئەوەیە، ئەوە بزانن کە هیچ شێوازێکی پەروەردەکردنی نموونەیی نییە. جێبەجێکردنی پەروەردەکردنی مۆدێرنی منداڵان، پێویستیی بە پشوودرێژی و بە تێگەیشتنێکی قووڵ لە کەسایەتی هەر منداڵێک هەیە.
پەروەردەکردنی مۆدێرن، گرنگی زۆر بە تێگەیشتن لە پێداویستییە دەروونی و سۆزدارییەکانی منداڵان دەدات. ئامانجی بنیاتنانی کەسایەتییەکی دروست و هاوسەنگ و گەشبین و متمانە بەخۆبوونە. ئەمەش لە رێگەی رێنمایی ئەرێنی و ئاراستەکردنێکی راست و دروستی پەروەردەکردنی منداڵانەوە، بەدەستدەهێنرێت.
پەروەردەکردنی مۆدێرن، پشت بە دانانی سنوورێکی روون دەبەستێت. لە هەمان کاتدا رێز لە کەسایەتی منداڵان دەگرێت، را و بۆچوونەکانیان بەهەند وەردەگیرێن. ئەمانەش دڵنیایی و شادی و هاندان و متمانە بەخۆبوون بە منداڵان دەبەخشن.
پەروەردەکردنی مۆدێرنی منداڵان، پێویستییەکی رەهای ئەم سەردەمەیە، بە بنیاتنانی نەوەیەک کە توانای داهێنان و بەرپرسیارێتی و بەشداریی ئەرێنی لە کۆمەڵگادا هەبێت. بە خۆشەویستی و رێزگرتن لە منداڵان و فێرکردنی چۆنیەتی

بیرکردنەوە و گوزارشتکردن لە خەیان؛ دەرفەتێکی راستەقینەیان پێدەدەین، کە بە تەندروست و بە دروستی پێبگەن. بەگومان دایکان و باوکان و پەروەردەکاران توخمێکی سەرەکین لە سەرکەوتنی ئەم ئەرکە پیرۆزەدا. بۆیە وەرگرتنی بنەما و شێوازە مۆدێرنەکانی پەروەردەکردنی منداڵان، یەکەم هەنگاوە بەرەو داهاتوویەکی دڵخواز بۆ منداڵەکانتان.

پەروەردەکردنی منداڵانی باش و سەرکەوتوو، لە سەدەی بیست و یەکەمدا، لە هەموو کاتێک قورستر و ئاڵۆزترە. گەلێک بەرهەڵستی و بەرەکگیری رووبەڕووی پەروەردی مۆدێرنی منداڵان دەبنەوە. چونکە پەروەردەی منداڵان لەم سەردەمەدا، بارودۆخێکی ناوازەی لەگەڵدایە. پێشکەوتنە تەکنەلۆژییەکان و گۆڕانکارییە کولتوورییەکان، شێوازەکانی خێرایی ژیانی ئەم سەردەمەن. هەموویان ڕەهەندی نوێیان بە گرنگی ئەرکی پەروەردەکردنی منداڵان زیاد کردوون.

بۆ پەروەردەکردنی منداڵانی خۆڕاگر لەم سەردەمەدا، پێویستە دایکان و باوکان و دادەکان و مامۆستایانی قۆناخی خوێندنی بنەڕەتی، نەرم و نیان و میهرەبان بن. منداڵەکانیان بە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و زیرەکی سۆزداری و بیرکردنەوەی ڕەوشت نایابی پەروەردە بکەن. تا بتوانن لەگەڵ شەپۆلەکانی تەکنەلۆژیادا دەربەرن.

منداڵانی ئەمڕۆ، لە ژینگەیەکدا گەورەدەبن، کە بیرکردنەوەی مۆدێرن رووبەڕووی نەرمەکانی نەریتی دەبنەوە. ڕووداوە گەورەکانی جیهان کاریگەرییان لەسەر دیدگاکانیان هەیە.

کاریگەریی تەکنەلۆژیا لەسەر پەروەردەکردنی منداڵان:

تەکنەلۆژیای دیجیتاڵی کاریگەرییەکی زۆری لەسەر دینامیکی خێزانەکان هەیە. چونکە تەکنەلۆژیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، کاریگەرییەکی زۆریان لەسەر گەشەکردن و پەروەردەکردنی منداڵانی ئەمڕۆدا هەیە. پێویستە دایکان و باوکان لە پەروەردەکردنی منداڵەکانیان، پێکەوە بە هەماهەنگی کاربکەن. هەنگاوی یەکەم پێناسەکردنی ئەو فەلسەفە پەروەردەکردنەیە، کە باوەڕیان پێی هەیە. ڕەنگە هەر دایک و باوکێک، را و بۆچوونی جیاوازی هەبێت. بەڵام گرنگ ئەوەیە، کار بۆ هەمان ئامانج دەکەن.

لە جیهانی دیجیتاڵیی ئەمڕۆدا، ئەستەمە کە منداڵەکانمان، لە سۆشیال میدیا دوور بخەینەوە. من پێموایە کە منداڵەکانمان هان بدەین کە ئامێرە تازەکانی تەکنەلۆژیا بەکاربهێنن.

چونکە تەکنەلۆژیا ئامرازێکی بەهێزی فێرکردن و پەروەردەکردنە. بەڵام پێویستیی بە ڕێنمایی و بە سنووردانان هەیە، بە تایبەتیش بۆ منداڵان.

دەبێت هانی منداڵان بدەین کە بە شێوەیەکی بەرپرسیارێتی و دوور لە هەڵە و لە ئالوودەبوون و زیادەڕەوی لە بەکارهێنانی ئامێرە تەکنەلۆژییەکان. تەکنەلۆژیا ڕێباز و شێوازی پەروەردەکردنی منداڵانی گۆڕیوە و ڕەهەندی نوێی وەرگرتووە.

منداڵانی ئەمڕۆ، لە تەمەنێکی بچووکەوە نوقمی ژینگەیەکی دیجیتاڵی بوونە. شاشە و ئامێرە دیجیتاڵییەکان، بوونە بە پێویستییان و بە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانی ڕۆژانەیان. هاتنی مۆبایلە زیرەکەکان و تابلێتەکان و ئینتەرنێت، شۆڕشێکی گەورەیان کردووە لە چۆنیەتی دەستگەیشتنی منداڵان بە زانیاری.

ئەم پلاتفۆرمە دیجیتاڵییانە، ئەزموونی فێربوونی کەسی پێشکەش دەکەن. کە منداڵان دەتوانن بە خێرایی پێشبکەون و لەو بابەتانە بکۆڵنەوە کە قووڵتر سەرنجیان ڕادەکێشن.

هەندێک لەو مەترسیانەی کە لە ئەمڕۆدا ڕووبەڕوویان دەبینەوە، دەرئەنجامی هاوسەرگیریی تەکنەلۆژیایە لەگەڵ کولتوورێکی گەندەڵدا. بەڵام تاوانەکە لە تەکنەلۆژیادا نییە. بەڵکو لەو کەسانەیە کە بەهەڵە و بە خراپی بەکاری دەهێنن.

ژیریی دەستکرد، چیتر شتێک نییە دەست نەکەوێت. لە ئەمڕۆدا بووە بە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانی ڕۆژانەی منداڵان. پێویستە دایکان و باوکان دڵنیابن لەوەی کە ژیریی دەستکرد تەواوکەری گەشەی منداڵانە. بەڵام ژیریی دەستکرد ناتوانێت جێگەی کارلێکە گرنگەکانی مرۆڤ و زیرەکیی سۆزداری و خۆشەویستی بگرێتەوە.

ئەو جیهانەی کە منداڵانی ئەمڕۆ تێیدا پێدەگەن، جیاوازییەکی ڕیشەیی هەیە، لەگەڵ ئەو جیهانەی کە ئێمە تێیدا گەورە بووین.

پرۆسەی پەروەردەکردنی مۆدێرنی منداڵان، پێویستیی بە داڕشتنی پلانێکی تۆکمە هەیە. پەروەردەکردنیش کارێکی کاتی نییە، کە لە شەو و ڕۆژێکدا بێتەدی، بەڵکو بە درێژایی قۆناغەکانی منداڵی و هەرزەکاری، کارێکی بەردەوامە. پێویستیی بە پشوودرێژی و خۆڕاگری و سنگ فراوانی هەیە. ڕاستییەکی هاشا هەڵنەگرە، کە منداڵانی ئەمڕۆ، لە ئێستاوە زیاتر لەوەی ئێمە هەستی پێدەکەین، لەگەڵ ژیریی دەستکردا، کارلێک دەکەن. ئەگەر ئێمە ڕادەکەین بە ئەوەی بگەین بە ژیریی دەستکردا، کەچی دەبینین منداڵەکانمان مەلەی تێیدا دەکەن.

ئایا پەروەردەکردنی منداڵان لە سەردەمی نوێدا، سەدەی بیست و یەکەمدا، سەردەمی تەکنەلۆژیای خێرا و جیهانی دیجیتاڵی و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا، بۆ دایکان و باوکان قورس و ئاڵۆزە؟ ئایا دەتوانن رێگە لە داوا و لە خواستەکانی منداڵەکانیان بگرن؟

نالی ـ تەمەن ١٢ساڵان: باوکە ئەمساڵ بە یادی ساڵڕۆژی جەژنی لەدایکبوونم، دەبێت مۆبایلێکی نوێ بۆ دیاری پێشکەشم بکەیت.

باوکی: بەسەربردنی کاتێکی زۆر لەبەردەم شاشەدا، بۆ تۆ باش نییە. پێشتریش باسمان لەم بابەتە کردووە.

نالی: دوو ساڵە هەمان قسە دووبارە دەکەیتەوە! هەموو هاوڕێ قوتابییەکانم مۆبایلیان هەیە، منیش مۆبایلێکم دەوێت! من چیم لەوان کەمترە؟

تۆ و دایکم هەمیشە لەسەر لاپتۆپەکانتان و خەریکی مۆبایلەکانتانن! تەنانەت مریەمی خوشکیشم بۆ ئامادەکردنی وانەکانی قوتابخانەی، سوود لە ئینتەرنێت وەدەگرێت.

نالی بە تووڕەیی و دڵتەنگییەوە چووە دەرەوە.

نالی مافی خۆیەتی داوای مۆبایل و ئینتەرنێت بکات، چونکە لە جیهانی مۆدێرندا، ئامێرە تەکنەلۆژیاییەکان بوونە بە پێویستی و بە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانی رۆژانەی زۆرینەی منداڵانی ئەمڕۆدا. رۆژی چەند کاتژمێرێک بە بەکارهێنانیانەوە سەرقاڵدەبن. تەلەڤزیۆنی رەنگاوڕەنگ و ئینتەرنێت ئایپاد و مۆبایلە زیرەکەکان و سۆشیال میدیا و یارییە ئۆنلاینەکان، سەرچاوەیەکی زۆر باشن بۆ فێربوون و خۆڕۆشنبیریکردن و وەرگرتنی بابەتی هەمەجۆرەی زانستی و پەیوەندیکردن. پەروەردەکردنی نوێ بریتی نییە لە رێگرتن لە منداڵان لە بەکارهێنانی ئامرازە داهێنراوە نوێیەکانی جیهانی تەکنەلۆژیای دیجیتاڵی و سۆشیال میدیا. چونکە لە ئەمڕۆدا ئامرازە دیجیتاڵییەکان، بوونە بە پێویستییەکی گرنگی پرۆسەی فێرکردنی قوتابیان لە قوتابخانەکاندا. بۆیە پێویستە هەموو منداڵان ئاشنای ئامێرە تەکنەلۆژییەکان ببن و بە پراکتیکی فێربکرێن و رابهێنرێن، کە چۆن بە دروستی بەکاریان بهێنن.

چەند رێنماییەک بۆ دایکان و باوکان:

(ئێزیک ئێریکسۆن) دەڵێت:”داهاتووی منداڵ هەمیشە کاری دوو کەسە: دایک و باوک و مامۆستا”.

دایکان و باوکانی خۆشەویست، بۆ پەروەردەکردنێکی دروستی

منداڵەکانتان، لەم سەردەمەدا، سەردەمی تەکنەلۆژیای مودێرن، دەتوانن سوود لەم ئامۆژگاری و رێنماییانە وەربگرن، کە هەندێک ئارامی و ئاسوودەیی دەروونیتان پێدەبەخشن:

١- ئەمڕۆ دوێنێیە:

پێویستە ئەوەی دایکان و باوکان، دان بەو راستییەدا بنێن، کە لە ئەمڕۆدا، شێوازی پەروەردەکردنی منداڵان، جیاوازە لەگەڵ شێوازی پەروەردەکردنی کلاسیکی و نەریتی منداڵیی ئێوەدا. پێویستە باوەڕتان بە داهێنانەکان و بە شۆڕشی پێشکەوتن و بە گۆڕانکارییەکان لە بوارەکانی ژیاندا هەبێت. بە بواری پەروەردەکردنی منداڵانیشەوە.

٢- چاودێریکردنی ئامێرە تەکنەلۆژییەکانی منداڵەکانتان:

یەکێک لە ستراتیژییە کاریگەرییەکان، بۆ بەڕێوەبردنی بوونی منداڵان لە جیهانی دیجیتاڵیدا، بریتییە لە دانانی سنووری کاتی دیاریکراو بۆ بەکارهێنانی مۆبایلی زیرەک و ئینتەرنێت و ئایپاد. بۆ ئەوەی منداڵان ئالوودە نەبن و زیادەڕۆیی لە بەکارهێنانیان نەکەن. پێویستە دایکان و باوکان، سنووری کات و ماوەی دیاریکراوی بەکارهێنانی شاشە، بە منداڵەکانیان دابنێن؛ تەنانەت دەتوانن سنووری کات بە ئەپی تایبەت دابنێن. ئەم ڕێکخستنانە تەنها بۆ ڕەزامەندی ئەوە دەگۆڕدرێن و دەتوانن لەگەڵ گەشەکردنی منداڵەکانتاندا ڕێکیان بخەن.

زۆرێک لە دایکان و باوکان دوودڵن لە کڕینی مۆبایل بۆ منداڵەکانیان و رێپێدان بە بەکارهێنانی ئینتەرنێت. بەڵام مۆبایلە زیرەکەکان، پەروەردەکردن و فێرکردن و وەرگرتن، بۆ منداڵان ئاسانتر دەکەن. بە دابینکردنی پەیوەندی بەبێ ئەوەی پێویستیان بە پەیوەندی وای فای هەبێت. ئەمەش ڕێگە بە منداڵەکانتان دەدات لە پەیوەندیدا بمێننەوە بەبێ ئەوەی پێویستیان بە هێڵی ئینتەرنێتی تەواو هەبێت.

٣- دانانی سنووری کات بۆ بەکارهێنانی تەلەڤزیۆن:

پێویستە دایکان و باوکان، کات و ماوەی سەیرکردنی تەلەڤزیۆن و بەکارهێنانی ئینتەرنێت بەپێی تەمەنیان بۆ منداڵاکانیان دیاری بکەن. هانیان بدەن بۆ ئەنجامدانی چالاکی (ئۆفلایین) واتا هاندانیان بۆ چالاکییە جەستەیی و دەروونی و ئەقڵی و یاری و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی دەرەوەی بەکارهێنانی ئامێرە دیجیتاڵییەکان. هانیان بدەن بۆ دروستکردنی، هاوسەنگییەکی تەندروست لە نێوان تەکنەلۆژیا و

تاقیکردنەوەی جیهانی راستەقینەدا. دەتوانن پرۆفایلێک بۆ هەریەک لە منداڵەکانتان دروست بکەن. ئەمەش ڕێگەی ئەوەیان پێدەدات، کە تەنها دەستیان بە ناوەڕۆکی ئەو بابەتانە بگات، کە لەگەڵ تەمەنیاندا گونجاون.

٤ـ بلۆککردنی ماڵپەر و شوێنە نەشیاوەکان:

وەک دایکان و باوکان، ڕەنگە بتانەوێت ئاگاداری جۆرە جیاوازەکانی ئەو ماڵپەڕانە ببن، کە منداڵەکانتان سەردانیی دەکەن. ئەگەر سایتێک یا سایتانەکی نەگونجاوتان دۆزیەوە، لە ڕێگەی دابینکەری خزمەتگوزاری ئینتەرنێتەکانتانەوە، یان لەسەر ئامێرەکانی منداڵەکانتان بلۆکیان بکەن.

٥ـ ئەپەکانی پەروەردەکردنی منداڵان:

زۆرێک لە گەشەپێدەرانی ئەپەکان، خزمەتگوزاری نوێیان بۆ دایکان و باوکان دەستپێکردووە. ئەم ئەپانە دەتوانن چاودێری [illegible] میدیایەکان بکەن، فیلتەر بۆ ناوەڕۆکی نەشیاو بە منداڵان دابنێن.

٦ ـ نموونەیەکی باشبن بۆ منداڵەکانتان:

(جۆزێف جۆبەر) دەڵێت:"منداڵان پێویستیان بە پێشەنگ هەیە، نەک بە رەخنەگرتن".

منداڵەکانتان لاسایی زۆرێک لە رەفتارەکان و لە خووەکانی ئێوەی دایکان و باوکان دەکەنەوە. پێویستە نموونە و پێشەنگ و سەرمەشقی مۆدێرن و باشبن لە فێربوون و لە چۆنیەتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیادا. بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە رەفتاربکەن. بە پاراستنی پەیوەندییەکی کراوە، تا منداڵەکانتان هەست بە ئاسوودەیی بکەن.

٧ ـ کارلێکی رەخنەیی لەگەڵ ناوەڕۆک:

منداڵەکانتان هانبدەن، بە بیرکردنەوەیەکی رەخنەگرانە، دەربارەی ئەو ناوەڕۆکانەی
لە ئینتەرنێتدا دەیانخوێننەوە. بە راشکاوی گۆزارشت لە بۆچوونەکانیان بکەن.

٨ـ هاندانی رەفتاری ئەرێنی ئۆنلاین:

منداڵەکانتان فێربکەن، کە چۆن لە رێگەی ئۆنلاینەوە رەفتاری جوان بکەن.

هەریەکە لە ئێوەش ئازادن، کە کلیلی تر بۆ ئەم رێنمایی و ئامۆژگارییانە زیادبکەن.
سەرەڕای ئەو بەرهەڵستیانەی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا

دەیانخەنەڕوو، گرنگە دان بە گرنگی و بە سوودە زۆرەکانی تەکنەلۆژیادا بنێن، کاتێک کە بە شێوەیەکی دروست و هاوسەنگ بەکاردەهێنرێن. بەڵام ئەگەر بە نادروستی و بە خراپی بەکاربهێنرێن زیانیشیان هەیە. ئامێرە دیجیتاڵییەکانیش گیانەوەرێکی لەدایکبوو نین. مرۆڤ دایهێناون و دروستیکردوون و بەرنامەڕێژی کردوون. لەژێر رکێف و کۆنترۆڵی مرۆڤ دان. سوودیان یان زیانەکانیان، لە چۆنییەتی بەکارهێنانیان دایە.
لە جیهانێکدا کە بە خێراییەکی سەرسووڕهێنەر دەگۆڕێت، پەروەردەی کلاسیکی و نەریتی، بەس نییە بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئاستەنگییەکانی سەردەمی مۆدێرن.

لەکۆتاییدا، لە میانەی گرنگیدان بە خۆشەویستی و بە پەیوەندییەکی دروست، لەنێوان ئێوەی دایکان و باوکان و منداڵەکانتان. دەتوانن، بەسەر ئەو سەختی و ئاڵۆزی و بەرهەڵستیانەی، کە دێنە رێی پەروەردەی مۆدێرن، سەربکەون و منداڵەکانتان بۆ داهاتووییەکی گەشتر و شیاوتر پەروەردە و ئامادە بکەن.

(*) تا رادەیەک سوودم لە چەند ماڵپەڕێکی ئینگلیزی وەرگرتووە.
دوبەی: ١/١/ ٢٠٢٦